

Fra Gildeskål til Tananger

*”Eg kjem ikke heimatt før eg
har blanke knappar i trøya”*

av flere¹

På Tananger kirkegård finnes en gravstein som kun har følgende innskrift: *”En synder frelst av nåde”*. Under denne steinen ligger en av Tanangers mange hverdagshelter begravet. Kjent over hele Jæren, men i Salten og heimkommunen Gildeskål? - Hvem var Karolius Martinius Kristiansen?

Karolius Kristiansen var en av de fremste losere Tananger har hatt, og reddet en mengde menneskeliv gjennom dristige redningsoperasjoner ved flere forlis, bl.a. dampskipet *Victorias* forlis ved Kolnesholmene i november 1903.

Han fikk utmerkelse for sine redningsdåder, men var alltid en beskjeden og sympatisk mann. Han var en av de trofaste på bedehuset, en å kunne stole på, og som en aldri hørte et vondt ord fra. Dette var en stillfarende sjøens hedersmann som under dette motto har funnet sitt siste hvilested på Tananger kirkegård.

Denne sangen er skrevet av Harald Olsen i forbindelse med *Fiskaranes* konserter i 1996. Musikk av Sigvald Tveit.

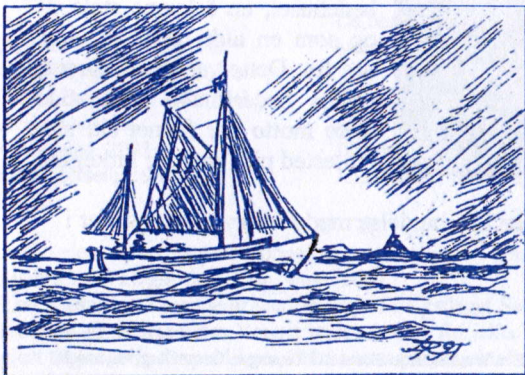
¹ Materiale fra flere kilder; Bjørg Sagaard i Stavanger Eva Wathne, Atle Skarsten i Tananger, Oscar Berg, Gildeskål, hefte utgitt av FISKARANE, Stavanger museums årbok 1980.

I Gildeskål i det høge nord
der voks han opp langs strender.
I Lofot-sjarken han gjekk om bord
i lag med venner og frender.
Men lengten sto' mot verdå ut
et vidare livsrom han trengte.
Så vende han ryggen te strev og sut
og fjerna alt som stengte.

Men ut av landet han aldri kom
ei los-dotter fager va' grunnen
te at i ferdå ut han snudde om
der livsens lukka va' funnen.
Tananger blei hans plass på jord
og rogaland-los blei hans yrke.
Og snart gjekk gjetord i sør og nord
om vågemot og styrke.

Patent det fekk han i nitti-ni
hos svigerfaren i lera.
På sjøen fekk han i havari
så mange byrder å bera.
I kamp om liv han sto så fast
for de som va' trua å verga.
I brott og brenning han seilte kvast
for skibbrudne å berga.

Karolius Kristiansen ble født 4. mars 1869 på Sandhornøy i Gildeskål, døpt 18. juli samme år .

Han lose uten stans i tredve år
te gråe hår holde' han gløden.
Og ærespris og medaljer får
for de som han berga fra døden.
Men aldri ros te' håve' går
i ydmykhet mottar han prisen.
Beskjeden tar han ut med seil og år'
på ny i solgangsbrisen.

På bedehuset der fant han kraft
og fred gjennom livets stormkast
for livsseilassen kompass og draft
og utsyn fra høgaste formast.
Han trofast va' i stort og smått
med varmande ord med på ferdå,
og itte livsens lange løp ha stått
han fredfullt gjekk or verdå.

På kjerkegården der finns ei grav
hans siste ankerfeste
her stilna bølgene på livsens hav
med håp om den havn som blir neste.
Her e' 'kje navn, her e' 'kje tall
her e' 'kje sorg eller våde
kun disse ordå her vitna skal:
"En synder frest av nåde".

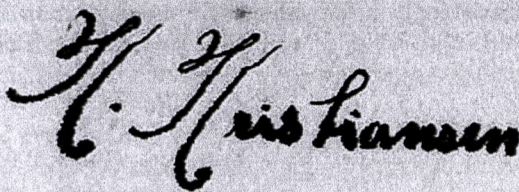
Far:

År 1828, Hansen Christian Rist,
gård Mårnes, ekte, foreldre:
Hans Olai Monsen (f. ca 1796) og
Mallena Monsdr.

Mor:

År 1828, Nielsdatter Pernille
Dorthea, gård Arnøy, uekte,
foreldre
Niels Persen (fra Vag - eller Våg?)
og Ingebor Olsdr. (f.1808?)

Oppvekstvilkårene var harde på denne tida. Foreldrene hadde en liten jordlapp hvor de dyrket det mest nødvendige til livets opphold, og faren dreiv dessuten fiske, men "luksus" slik vi kjenner det i dag, fantes ikke.

I syttenårsalderen var Karolius på fiske i Lofoten sammen med flere andre unggutter fra øya. På heimturen drog han til Bodø og mønstret på ei skute som gikk i utenriksfart. Han torde ikke reise hjemom først, fordi han var redd mora ikke ville gi han lov til å dra til sjøs. Med kameraten sendte han denne hilsen heim: "Eg kjem ikke heimatt før eg har blanke knappar i trøya." Og slik ble det ...

Om bord på en av skutene ble han kjent med en gutt fra Tananger, Hans Karlsen, og de ble gode venner. Karolius gikk etter en tid i land i Stavanger for å ta styrmannsskolen, og kom naturligvis til Tananger på besøk. Der møtte han Ragnhild, søster til Hans, og ble senere gift med henne. Far til Ragnhild, Karl Asbjørnsen, var los i Tananger. Da han sluttet i tjenesten, overtok Karolius losstillingen hans i 1899.

Karolius Kristiansen (1869-1933) ble først gift med **Ragnhild Asbjørnsen** (1872-1902). De fikk tre barn, men Ragnhild døde i 1902, kort etter at sønnen Karl var født:

1. Kristian (1898-1914).
2. Bertha (1900-1985), gift med Oscar Olsen (1897-1981).
3. Karl (1902-1989) gift med Åse Wang (1908-1991).

Karolius fikk etter dette en slektning av Ragnhild, Anne Myklebust, i huset for å stelle de tre barna, Kristian (4), Bertha (2) og Karl.

Karolius giftet seg i 1903 med **Anna Myklebust** (1873-1956). De fikk ni barn, men den yngste døde som spedbarn:

4. Toralf (f. 1904) gift med Marie (f. 1908).
5. Ragnvald (1905-1929).
6. Pernille (1907-1990), gift med Svend Westlund (1903-1956)
7. Erling (1909-1972), gift med Olaug (f. 1918)
8. Ragnhild (1910-1990).
9. Alf (1912-1941).
10. Ellen (f. 1913), gift med Karstein Myrland (f. 1915).
11. Kristian (f. 1915), gift med Ingrid Utne (1920-1976)
12. Marcus (f. og d. 1918).

Karolius var en særdeles dyktig sjømann og los. Losskøyta hadde bare segl på den tida, og Karolius var dyktig å manøvrere under alle slags forhold. Det ble fortalt at

når de skulle inn å bunkre vann på en holme utenfor Tananger, var det alltid Karolius som måtte stå til rors. Han la skøyta så fint inntil fjellet at det knapt kom en ripe i malingen på skutesida.

Karolius fikk sitt lospatent og var fastlos i 30 år i Tananger fram til 1929. Han hadde patentnummer 10. I Tananger var det på begynnelsen av 1900-tallet Karolius og John Roth (1874-1953) som loste sammen i felles båt. Med seg hadde de Hans Karlsen (1874-1933) som losgutt. Disse to hadde lost sammen siden de begynte i 1899, og samarbeidet varte fram til 1921. Karolius hadde i begynnelsen av sin tjenestetid båt sammen med svigerfaren, den gamle *tanangerlosen Karl i Hab'n*, Karl Asbjørnsen (1839-1900) (far til Hans nevnt over) og Ole Torkelsen (1841-1903). Det var en 30 fots båt med priseil. I 1910 skaffet Karolius og John seg en ny 36 fots Risørskøyte bygget på Holmen i Risør. Den ble brukt i Tananger uten motor, fram til 1926. Denne losbåten hadde nummer 11. Etter at Karolius sluttet i 1929 var det svigersønnen Oscar Olsen (1897-?) som overtok på Tanangerskøyta.

Farvannet utenfor Tananger er ureint. I storm og orkan kunne det ofte gå på livet laust. Slik var det også natta mellom 23. og 24. november 1903. S/S Victoria av Trondheim var på vei til Kristiania, men forliste på Kolnesholmane.

Losene kom til å spille en sentral rolle i det redningsarbeidet som da ble satt i gang. En loskollega av Karolius fortalte senere om hendingen slik:

”Det var regntjukke og storm og me var på vei med losskøyta inn til Tananger. Eg og losguten låg nede i køyene mens Karolius og losguten hans stod på vakt.

Med ett roppe Karolius ned til oss at det er eit skip som sender nødbluss. Då me kom på dekk såg me at det var eit skip som var gått på Svartaskjeret, ytterst på Kolnesholmane. Me gjekk så kloss opp til havaristen som mulig – og me holde på å gå på skjæret sjølv – då fekk me sjå at det var ”Victoria” som hadde havarert. Me hadde nettopp praia båten, men dei hadde ikkje bruk for los. Dei hadde los om bord, var svaret.

Me såg at skuta var brekt over på midten og sank temmeleg fort. Mannskapet om bord klamra seg fast på skjæret. Ein hadde tak i skipsmasta. Med losskøyta var det uråd å komme nærmare skjæret, så det einaste me kunne gjera var å få fatt i ein mindre båt. Me drog så fort me kunne til Kolnes og fekk åtte karar derifra med ein stor robåt som me slepte ut mot havaristen og tett inntil skjæra.

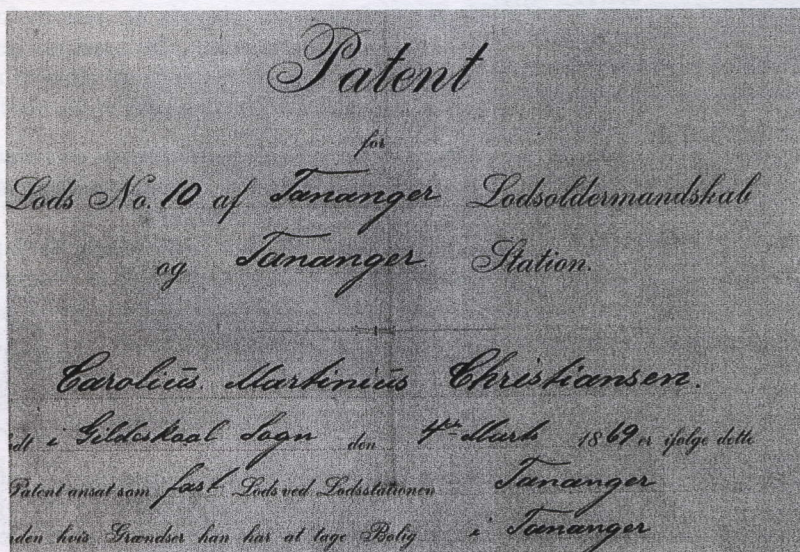
Dei fire karane som var igjen på skjæret, slapp taket og kom ned til oss og ble redda av Kolneskarane. Den femte karen som klamra seg til mastetoppen som så vidt stakk opp over sjøflata betenkte seg, men så slapp han seg også. Alle desse fem vart berga, men dei andre 17 om bord mista livet den stormnatta.”

Med på redningsdåden var Hans Karlsen, svogeren til Karolius. De fikk senere begge medalje for "Ædel Daad" og belønning fra Carnegies heltefond. De fikk dessuten hver sin sølvpokal med inskripsjon til minne om redningen.

Sammen med Hans reddet Karolius senere mannskapet på en engelsk skonnert som gikk ned mellom Jærens Rev og Feisteinen. For dette fikk de diplom.

Den siste tiden Karolius var i lostjenesten, fikk skøyta motor (1926), men dette syntes han egentlig var unødvendig. "Det einaste eg vil vita om motoren", sa han, "er koss han kan stoppast."

FOR ÆDEL DAAD
Til Lods Karolius
Kristiansen, Tananger
For utført Ædeldaad
ved Redning af 5
gjenlevende fra det
paa Kålnesholmen
forliste D/S "Victoria"
af Trondhjem
novbr. 1903.

Karolius var kvikk i hodet og rask til beins. Den første tiden etter han kom til Tananger, kunne naboene ofte lure på hva som var på ferde hos Karolius. De hadde sett han i fullt firsprang mellom husa. Senere ble de vant med at Karolius sprang og sjelden hadde tid til å gå som vanlige folk.

Anna og Karolius skapte et godt hjem for seg og den store barneflokk. Det kunne nok være trangt om plassen, målt etter dagens forhold, men det var ingen hindring for å ta i mot overnattingsgjester både titt og ofte.

Kom det fremmedfolk til Tananger som trengte husrom, sa folk: "Snakk med Karolius" – og det ble alltid ei råd. Både Anna og Karolius var religiøse, og emiserane hadde i alle år fast tilholdsted på "Haugen".

Karolius var en gild mann som hadde mange venner. Det ble sagt om han og loskollegaen: "Aldri har dei veksla eit vondt ord". Bare de som har levd sammen i en trang lugar – år ut og år inn – kan vel fullt ut forstå dette utsagnet.

Karolius fikk gleden av å kunne levere "stafettpinnen" til svigersønnen Oscar Olsen. Han var gift med Bertha og var ansatt som rutelos i Arendalske Dampskibsselskap, men fikk losstilling i Tananger i 1929.

Karolius gikk av med pensjon i 1929, men fikk dessverre en kort pensjonisttid. Han døde i 1933 og er gravlagt på kirkegården i Tananger. Gravsteinen har etter hans ønske ikke navn, men bare denne enkle innskrift: "*En synder frelst av nåde*"

Stavanger Aftenblad

Fredag 12. mai 1933

Los Karolius Kristiansen.

In memoriam.

Så er reisen din slutt. Bestemmelsesstedet nådd. Skipperen over alle skipperer har latt ditt livsanker falle. Livets ufriavelig lov er skjedd fyllest også for dig. Vi som lærte dig å kjenne som den gentleman du var, står så uforstående overfor dette faktum at du nu ikke er lenger blandt oss. Men vi vet også, at du som selv var los, en gang tok los ombord i din livsskute, og at du som har løst så mange lykkelig i havn i din tid, nu selv er løst inn.

Takk da, Karolius, for hvad du var for oss som kjente dig. Takk for gode råd og hjelpende hånd i vanskelige situasjoner. Du var en pryd for din stand som los. Det kan kanskje med større grunn sies om dig som menneske – som kristen.

Minnet om dig vil leve lenge blandt oss. K. T.

Når barna hans forteller om Karolius, er det først og fremst den eigode og omsorgsfulle familiefaren de minnes. De mange gode egenskapene hans er utvilsomt en verdifull arv for den store slekta som han i dag er stamfar til.

Det var sønnen Kristian Kristiansen som startet Kystkultursamlingen på Tananger sammen med sin egen sønn Kjell Kristiansen.

Karolius' sønn Alf døde under krigen da skipet han jobbet om bord på ble bombet av et engelsk fly, på vestsiden av Randaberg.

Datteren Ragnhild startet opp "Fiskamaden" i bunkersene som tyskerne bygde på Bådaberget rett ved siden av huset som Karolius bygde.

Dette huset oppe på Bådaberget bygde han i 1910 av tømmer i 1 ½ etasje. Det ble påbygget og modernisert i 1947. Før han bygde dette huset bodde han i et hus litt nedenfor, hvor det i ettertid har vært postkontor. Dette fikk han trolig kjøpe at sin første svigerfar (Karl Asbjørnsen), som eide eiendommen rett ved siden av.

Sønnen, tolleren Kristian Kristiansen (1915-), overtok seinere eiendommen. Han var en av de siste tollerne på tollstasjonen på Tananger. Tyskerne bygget bunkersene på vestsiden av haugen og oppå selve haugen da de okkuperte den under krigen.